

NOVAC I MONETARNA POLITIKA

Balaš, Klaudija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:635284>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij *Marketing*

Klaudija Balaš

NOVAC I MONETARNA POLITIKA

Završni rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij *Marketing*

Klaudija Balaš

NOVAC I MONETARNA POLITIKA

Završni rad

Kolegij: Počela ekonomije

JMBAG: 0010231124

E-mail: klaudija.balas@gmail.com

Mentor: Prof.dr.sc. Boris Crnković

Komentor: Juraj Rašić mag. oec.

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Study of *Marketing*

Klaudija Balaš

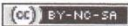
MONEY AND MONETARY POLICY

Final paper

Osijek, 2022.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____ završni
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Klaudija Balaš

JMBAG: 0010231124

OIB: 94288402701

e-mail za kontakt: klaudija.balas@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski sveučilišni studij, Marketing

Naslov rada: Novac i monetarna politika

Mentor/mentorica diplomskog rada: Prof.dr.sc. Boris Crnković

U Osijeku, 16.9.2022. godine

Potpis Klaudija Balaš

SAŽETAK

U ovom radu definiran je pojam novca i novčane mase te je obrađena povijest, oblici i temeljne funkcije novca. Novčana masa objašnjena je kroz novčane agregate M1, M2, M3 i M4 koji se odnose na likvidnost novca. Uz to, obrađena je i monetarna politika koju provodi centralna banka s ciljem reguliranja novčane mase, točnije optjecaja novca u zemlji, kako bi održala stabilnost cijena obzirom na neočekivane fluktuacije poput inflacije i deflacije. Hrvatska narodna banka, centralna banka Republike Hrvatske, osim što provodi monetarnu politiku, ona kontrolira rad drugih banki i vrši zadaće poput stvaranja i izdavanja gotovog novca, kovanica i novčanica, odnosno primarnu emisiju novca. Sve su te zadaće utvrđene Ustavom Republike Hrvatske. Ostvarivanje primarnih i sekundarnih ciljeva monetarne politike provodi Hrvatska narodna banka kroz dvije vrste i četiri instrumenta monetarne politike koji su pojedinačno objašnjeni. Svi ti instrumenti utječu na gospodarski rast, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda. U sklopu monetarne politike, koja je dio makroekonomske politike, obrađen je monetarizam kao teorija nobelovca, najpoznatijeg predstavnika monetarizma Milтона Friedmana. U konačnici, napravljen je osvrt na aktualnu temu „Uvođenje eura u Republiku Hrvatsku“ pod kojom su navedeni zakonski okviri i rokovi te je provedena analiza mogućih posljedica nakon uvođenja eura čije posljedice imaju svoje prednosti i nedostatke. Korištene su stručne i znanstvene knjige i članci te internetski izvori prilikom pisanja završnog rada koji su navedeni u literaturi. Rad se temelji na teoretskom pristupu pa se ne prikazuju brojčani pokazatelji i analize, ne prikazuju se pretpostavke i ne koriste se hipoteze i istraživanja.

Ključne riječi: novac, monetarna politika, središnja banka, monetarizam, euro

ABSTRACT

In this paper, the concept of money and monetary mass is defined and the history, round and fundamental functions of money have been processed. The cash mass a mass is both harvested through cash aggregates M1, M2, M3 and M4 related to the liquidity of money. In addition, monetary and policy implemented by the central bank with the aim of regulating the money mass, namely the circulation of money in the country, was also pursued in order to maintain price stability in view of unexpected fluctuations such as inflation and deflation. The Croatian National Bank, the central bank of the Republic of Croatia, in addition to implementing monetary policy, controls the work of other banks and performs tasks such as the creation and exodus of cash, coins and banknotes, i.e. the primary emission of money. All these tasks are laid down in the Constitution of the Republic of Croatia. The achievement of the primary and secondary objectives of monetary policy is implemented by the Croatian National Bank through two types and four monetary policy instruments that are explained individually. All these instruments affect economic growth, increasing employment and improving living standards. As part of monetary policy, which is part of macroeconomic policy, monetarism was defended as a theory of the Nobel laureate, the most famous representative of monetarism Milton Friedman. Finally, a review was made on the current topic "The introduction of the euro in the Republic of Croatia" under which the legal frameworks and deadlines were listed, and an analysis of the possible consequences after the introduction of the euro was carried out, the consequences of which have their advantages and disadvantages. Professional and scientific books and articles and internet sources were used when writing the final paper listed in the literature. The paper is based on a theoretical approach, so no numerical indicators and analyses are presented, assumptions are not presented and hypotheses and research are not used.

Keywords: money, monetary policy, central bank, monetarism, euro

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	2
2.1. Cilj rada.....	2
2.2. Znanstvene metode	2
2.3. Struktura rada	2
3. Pojam novca i novčani sustav	3
3.1. Funkcije novca	4
3.2. Oblici novca.....	5
3.3. Banke i stvaranje novca	7
4. Monetarna politika	8
4.1. Ciljevi monetarne politike.....	8
4.2. Instrumenti monetarne politike	9
4.2.1. Operacije na otvorenom tržištu	9
4.2.2. Politika obvezne rezerve	10
4.2.3. Stalno raspoložive mogućnosti.....	10
4.2.4. Politika eskontne stope.....	10
4.3. Vrste monetarne politike.....	11
4.4. Monetarizam	12
4.5. Financijske institucije i središnja banka	13
5. Uvođenje eura u RH.....	14
5.1. Zakonski okvir	14
5.1.1. Pojmovi	14
5.1.2. Načela.....	15
5.1.3. Preračunavanje	16
5.1.4. Direktna i posredna predopskrba.....	16

5.1.5.	Zamjena novca	17
5.1.6.	Dvojni optjecaj i dvojno iskazivanje	17
5.1.7.	Obavijesti potrošačima i klijentima.....	18
5.1.8.	Financijski planovi i poslovne knjige.....	18
5.1.9.	Nadzor	19
5.2.	Posljedice uvođenja eura.....	19
5.2.1.	Prednosti.....	19
5.2.2.	Nedostatci.....	21
6.	Rasprava.....	23
7.	Zaključak.....	25
Literatura	26

1. Uvod

U suvremenom društvu novac je prihvaćen kao dominantno opće sredstvo razmjene. Maričić (2020) navodi da je novac nepotreban i istovremeno i vrlo značajan. Polazeći od činjenice da životni standard utvrđuje kapacitet ekonomije da proizvodi dobra i usluge, za pretpostaviti je da bi udvostručenjem proizvodnje dobara i usluga standard dvostruko porastao. Suprotno tome, dvostrukim povećanjem novčane mase nitko ne bi bio bogatiji jer povećana novčana masa ne bi imala podlogu, pa bi s tim novac izgubio vrijednost. Kako je već prethodno navedeno, novac je sredstvo procesa razmjene i on povećava efikasnost i životni standard. Novčana masa kao instrument monetarne politike ima izuzetan značaj u kreiranju politike održivog razvoja. Kroz rad će biti obrađen pojam novca, njegovi oblici i funkcije te povijesni razvoj. Bit će objašnjena uloga Hrvatske narodne banke u upravljanju novcem putem provođenja monetarne politike. Monetarna politika kao jedna od ključnih dijelova makroekonomske politike ima za cilj održavanje stabilnosti cijena i niske stope inflacije, a ti se ciljevi ostvaruju pomoću njenih instrumenata koji će biti spomenuti u nastavku ovog rada. Monetarizam će biti obrađen kao smjer makroekonomske politike zasnovane na teoriji nobelovca M. Friedmana. Obzirom da se u prvom dijelu rada većina sadržaja odnosi na teorijsku tematiku naglasak će biti stavljen na drugi dio rada koji se odnosi na povijesni ulazak Republike Hrvatske u euro-područje uvođenjem eura kao službene valute. Bit će napravljen osvrt na nedavno doneseni Zakon o uvođenju eura, kao i analiza prednosti i nedostataka nakon što euro postane službena valuta.

2. Metodologija rada

U metodologiji rada definiran je cilj rada te su navedeni izvori podataka i znanstvene metode poput metode kompilacije i deskripcije. Također, navedena je i struktura završnog rada.

2.1. Cilj rada

Temeljni cilj rada je prikazati novac kroz njegove oblike i funkcije te način na koji funkcionira monetarna politika koju provodi Hrvatska narodna banka. Također, u sklopu rada osvrnuti se na posljedice, točnije prednosti i nedostatke uvođenja eura u Republiku Hrvatsku.

2.2. Znanstvene metode

U radu je korištena metoda kompilacije jer su korištene stručne i znanstvene knjige i članci te internetski izvori poput službene stranice Hrvatske narodne banke (hnb.hr) i dr. Također, korištena je metoda deskripcije kojom su opisani slikovni i grafički prikazi.

Rad se temelji na teoretskom pristupu pa se ne prikazuju brojevi pokazatelji i analize, ne prikazuju se pretpostavke i ne koriste se hipoteze i istraživanja.

2.3. Struktura rada

Završni rad je podijeljen na sedam poglavlja. Rad započinje sa uvodom i metodologijom rada. U trećem poglavlju definiran je novac i novčani sustav, objašnjene su funkcije i oblici novca te stvaranje novca od strane banaka. U četvrtom poglavlju objašnjena je monetarna politika zajedno s njenim ciljevima, instrumentima i vrstama te je u sklopu povezanosti sa monetarnom politikom objašnjen i monetarizam i središnja banka. U petom poglavlju je napravljen osvrt o uvođenju eura u Republiku Hrvatsku koji se temelji na Zakonu o uvođenju eura kao službene valute Republike Hrvatske. Završni dio rada su rasprava, koja je temeljena na petom poglavlju te zaključak.

3. Pojam novca i novčani sustav

Povijesno gledano, novac dobiva na važnosti u trenutku pojave proizvodnih viškova kako bi omogućio adekvatnu razmjenu. Razvojem društva, podjelom rada i specijalizacijom proizvodnje sve do današnjeg dana novac zauzima ključnu ulogu u svakodnevnom životu kao osnovno sredstvo razmjene, ali i kao statusni čimbenik.

„Novac je sve što služi kao općeprihvaćeno sredstvo razmjene ili sredstvo plaćanja“ (Benić, 2004:479). „Novac predstavlja institucionalizirano sredstvo koje vjerovnik, na osnovi društvene konvencije ili zakonske obveze, prihvaća uzeti od dužnika za pokriće njegovih obveza koje mogu nastati na osnovi različitih transakcija, specifična mjera i nositelj vrijednosti općeprihvatljiv u razmjeni robe i usluga“ (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Novac utječe na čovjekov društveni položaj, na njegovo okruženje te određuje njegovu budućnost. Zbog toga ga je bitno racionalno koristiti. Da bi se novac mogao koristiti, on mora posjedovati pet osnovnih karakteristika (Maričić, 2020:12):

- prenosivost
- trajnost
- djeljivost
- standardiziranost
- prepoznatljivost

Uz novac objašnjena je i novčana masa koja je bitna za definiranje novčanog optjecaja neke zemlje. Za bolje razumijevanje novčane mase i podjele monetarnih agregata potrebno je prvo objasniti pojam likvidnosti zbog toga što od četiri monetarna agregata prva tri obuhvaćaju likvidna novčana sredstva, a posljednji se odnosi na nelikvidna novčana sredstva. Ferenčak (2003) smatra da likvidnost označava mjeru pretvorbe imovine u gotovi novac, odnosno označava unovčivost aktive. Na taj način novac ima ulogu očuvanja vrijednosti.

Maričić (2020) i Borozan (2019) novčanu masu prikazuju kroz četiri monetarna agregata, a to su:

- M1 monetarni agregat ili novčana masa (u užem smislu) obuhvaća kovani ili papirni novac i depozitni novac, odnosno ona obuhvaća najlikvidnija novčana sredstva čiji je rizik minimalan.
- M2 (ili novčana masa u širem smislu) obuhvaća kovani ili papirni novac, depozitni novac i tzv. kvazi novac. Kvazi novac je novac namijenjen štednji. U okviru kvazi

novca nalaze se štedni depoziti koji u svakom trenutku mogu obavljati funkciju sredstva razmjene.

- M3 monetarni agregat obuhvaća M2 (kovani ili papirni novac, depozitni novac i tzv. kvazi novac) te pribraja ostala likvidna sredstva koja imaju ograničenu likvidnost (oročeni depoziti i depozit s rokom kraćim od jedne godine).

Uz navedene monetarne agregate koji posjeduju određenu likvidnost postoji i monetarni ili novčani agregat M4 koji predstavlja nelikvidna novčana sredstva.

3.1. Funkcije novca

Iako postoje različite definicije novca, novac se najbolje može objasniti preko svojih temeljnih funkcija.

Postoje četiri temeljne funkcije novca (Ferenčak, 2003:343):

- novac kao sredstvo razmjene
- novac kao obračunska jedinica
- novac kao standard odgođenih plaćanja
- novac kao zaliha vrijednosti

Prema mišljenju Ferenčaka (2003) prije same pojave novca koristila se tzv. trampa kojom su se različita dobra i usluge mijenjale za druga dobra i usluge. Međutim, robna razmjena nije zadovoljavala obostrane želje i potrebe sudionika razmjene. Taj proces se olakšava i ubrzava uvođenjem novca. Novac služi kao posrednik u razmjeni i predstavlja sredstvo razmjene dobara i usluga, odnosno sudionici u razmjeni prodaju proizvode te koriste novac za kupovinu drugih dobara i usluga. Danas se i dalje koristi novac kao sredstvo razmjene, ali u različitim oblicima na domaćem i inozemnom tržištu.

Nadalje, Ferenčak (2003) navodi da cijena nekog dobra i usluge predstavlja novac kao obračunsku jedinicu. Cijena kao takva pomaže pri određivanju vrijednosti za različita dobra i usluge te olakšava sve transakcije. Obračunska jedinica Hrvatske je kuna. Kuna predstavlja službenu hrvatsku valutu kojom se trguje na domaćem i međunarodnom tržištu. Novac mora imati svojstvo djeljivosti kako bi se s njim mogle izraziti različite cijene, pa se tako jedna kuna dijeli na 100 lipa. Dakle, cijene dobara i usluga u Hrvatskoj izražene su u kunama i lipama.

Novac kao standard odgođenih plaćanja. Standard odgođenih plaćanja prema Ferenčaku (2003) predstavlja kupovinu dobara i usluga u sadašnjosti te njihovo podmirivanje u budućnosti. Međutim, vrijednost novca se može promijeniti pa često dolazi do različitih dugova koji se

moraju podmiriti u određenom vremenskom roku. Najčešći oblik rješavanja tih dugova je uzimanje kredita od zajmodavca (banke) koja može odrediti odgovarajuću kamatnu stopu kako bi se zaštitila od inflacije.

Novac kao zaliha vrijednosti. Budući da novac ne gubi svoju vrijednost, ne moramo ga potrošiti nego ga možemo držati kao zalihu, smatra Ferenčak (2003). Duže odgađanje potrošnje novca nazivamo štednja, a ona nam može poslužiti kao dobar otpor ako dođe do nestašice novca. Međutim, zbog inflacije držanje zaliha može biti rizik jer dolazi do gubitka kupovne moći.

Kroz sve navedene podjele vidimo da novac ima vrlo značajne funkcije, ali je potrebno naglasiti da je funkcija novca kao sredstva razmjene najbitnija funkcija novca jer je proces razmjene ključan kao ekonomski proces.

3.2. Oblici novca

Tijekom povijesti, sukladno civilizacijskom stupnju razvoja, novac je mijenjao svoje oblike. Benić (2004) i Ferenčak (2003) navode da je novac u svojem najranijem obliku bio robni, daljnjim razvojem novac postaje kovani pa zatim papirnati, funkcionalno potpuno identičan današnjem gotovom novcu. U suvremenom razdoblju pojavljuje se oblik nematerijalnog novca tzv. depozitni novac i elektronički ili digitalni novac. Sukladno mišljenju navedenih autora podjela novca prema njegovim oblicima objašnjena u daljnjem tekstu.

Prvi i najčešće korišteni oblik novca bio je robni novac koji ima unutarnju vrijednost, odnosno tržišnu vrijednost. Robni novac predstavljala je roba poput krzna, soli, pšenice, itd. Najvažniju vrstu robnoga novca predstavljali su plemeniti metali, tj. zlato i srebro jer su imali brojne prednosti: lako ih je dijeliti i prenositi, imaju identičnu kvalitetu i ne gube na svojoj vrijednosti. Ubrzo nakon toga, pojavio se kovani novac kao sredstvo razmjene, a nastao je od bakra, srebra i zlata. Imao je otisnute karakteristične simbole i specifičan oblik i izgled kako bi se razlikovao od drugih dobara i usluga. Međutim, zbog kvarenja metalnog novca i drugih opasnosti od plemenitih metala bilo je potrebno pronaći drugo rješenje.

Prvi oblik papirnog novca, odnosno novčanica, pojavio se razvojem trgovine. On je predstavljao papirni novac koji je imao potpuno zlatno pokriće. Međutim, zbog zlatnog polužnog standarda i zlatnog deviznog standarda zlatno pokriće bilo je ograničeno. Zlatni novac se više nije koristio. Iz tog se oblika razvio fiducijarni ili fiat novac.

Fiducijarni novac, današnji papirni i kovani novac, je novac koji ima vrijednost od strane države te počiva na povjerenju ljudi. On ima malu ili uopće ne posjeduje unutarnju vrijednost i ne može

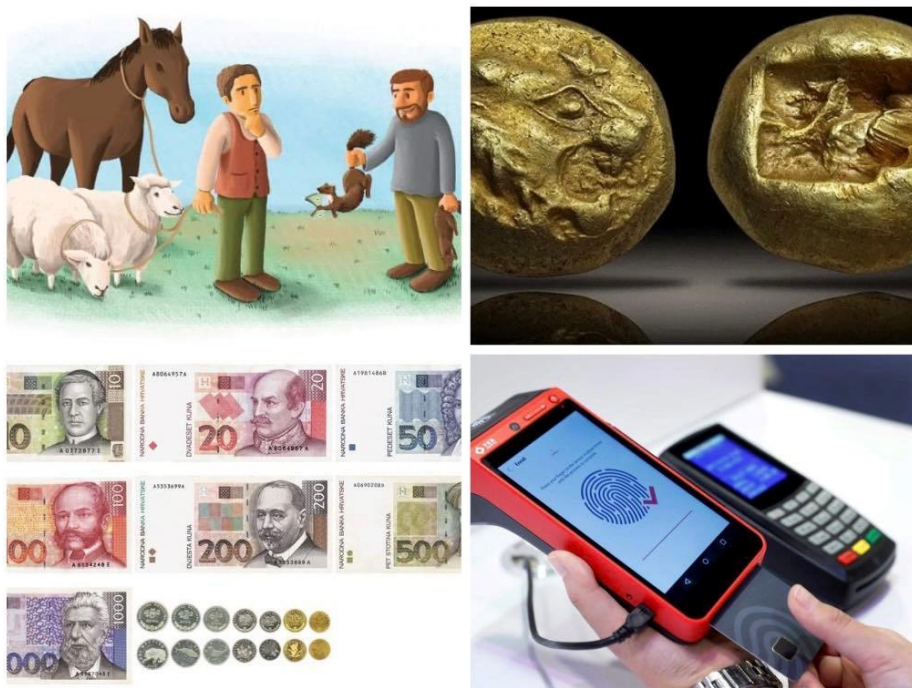
se zamijeniti za zlato. Ovisi o fluktuacijama u ekonomiji i može izgubiti svoju vrijednost ako dođe do inflacije i hiperinflacije.

Oblik novca koji ne posjeduje materijalni oblik, osnovni je izvor sredstava banke, sudjeluje u transakcijama i predstavlja sva potraživanja vlasnika računa naziva se depozitni novac. Vlasnik računa u banci koristi bezgotovinski platni promet za svoja potraživanja te može bez ikakvih ograničenja direktno koristiti taj novac za plaćanje, zamijeniti ga za gotovinu ili prebaciti na drugi račun.

Važno je spomenuti da postoji još jedan oblik novca, koji se odnosi na suvremeno doba. Elektronički ili digitalni novac je novac koji se koristi za elektronička plaćanja, odnosno transakcije putem interneta. Za transakcije koriste se različita sredstva poput kreditnih i bankovnih kartica koje su spremljene u „elektroničkom novčaniku“ i one posjeduju digitalnu (nevidljivu) valutu. Prednost korištenja elektroničkog novčanika je ubrzan i olakšan proces plaćanja (odvijanja transakcija) te isključivo veća sigurnost jer se za sve koristi PIN, lozinka ili otisak prsta.

Međutim, i dalje postoje mnogi ljudi koji se ne koriste internetom pa se i dalje najčešće koristi oblik plaćanja putem gotovine ili kreditnih kartica, vrši se podizanje novca u banci itd. Slika 1. prikazuje različite oblike novca kroz povijest.

Slika 1. Oblici novca kroz povijest

Izvor: izrada autorice prema Ivanković, S. (2017), Sve o arheologiji (2020), Novosti.hr (2019), Marcus, S. (2017)

3.3. Banke i stvaranje novca

Prema Maričiću (2020) i Ferenčaku (2003) objašnjen je proces stvaranja novca i uloga banaka. Sam proces stvaranja novca dolazi iz depozitnih institucija, odnosno banke. Banke su financijski posrednici koji prikupljaju novčane depozite (novčana sredstva stanovništva, poduzeća i drugih subjekata), povećavaju ih i plasiraju u obliku kredita što predstavlja sekundarnu emisiju novca. Razlozi uzimanja kredita od fizičkih osoba su brojni, a najčešće je to kupnja automobila ili stana.

Banka ne mora pokriti sve svoje obveze, ali mora posjedovati rezervu likvidnosti. Rezervu likvidnosti banka posjeduje kako bih mogla pokriti sve gotovinske isplate. Taj minimalni novčani iznos koji se koristi kao rezerva likvidnosti propisuje centralna banka.

Uz to postoji i višak rezervi (razlika između ukupnih i obveznih rezervi), višak novčanih sredstava koji se plasira u obliku kredita procesom multiplikacije. Novčani multiplikator recipročna je vrijednost propisane rezerve likvidnosti na jedinicu depozita. On nam pokazuje maksimalno očekivano povećanje viška rezervi. Prema Ferenčaku (2003:350-351) prikazane su slijedeće jednadžbe:

$$\text{Novčani multiplikator} = \frac{1}{\text{Rezerva likvidnosti na jedinicu depozita}(r)} = \frac{1}{r}$$

$$\text{Promjena novčane mase } (\Delta M) = \frac{1}{r} * \Delta VR$$

Navedene tvrdnje prikazane su u sljedećem primjeru.

Ako je novčani depozit 100 novčanih jedinica uz propisanu rezervu likvidnosti 40% višak rezerve je 60 novčanih jedinica. Primjenom formule novčanog multiplikatora maksimalno moguće povećanje novčane mase je 150 novčanih jedinica.

$$\text{Novčani multiplikator} = \frac{1}{0,4} = 2,5$$

$$\text{Promjena novčane mase } (\Delta M) = \frac{1}{0,4} * 60 = 150$$

4. Monetarna politika

Prema Ivančeviću, Perc (2017) i Borozan (2019) monetarna politika je dio makroekonomske politike i prikazuje pravila, propise, mjere i instrumente za regulaciju novčane mase s ciljem postizanja stabilnosti cijena i održivog gospodarskog rasta.

Navedeni autori smatraju da je ona nužna politika svake države. Provodi ju centralna, tj. središnja banka. Središnja banka ili centralna banka Republike Hrvatske naziva se Hrvatska narodna banka.

Središnja banka temeljem smjernica monetarne politike opskrbljuje gospodarstvo odgovarajućom količinom novca vodeći pritom računa da izbjegne bilo kakve poremećaje, odnosno negativne fluktuacije. Svojim instrumentima može u kratkom vremenu osigurati racionalno ekonomsko ponašanje i maksimalnu iskoristivost resursa.

4.1. Ciljevi monetarne politike

Monetarne institucije poput središnje banke provode monetarnu politiku koja je važna za gospodarstvo neke zemlje. Središnja banka regulira ukupnu ponudu novca i njegov optjecaj radi održavanja stabilnosti cijena, odnosno radi održavanja niske i stabilne inflacije. Taj cilj podudara se sa primarnim ciljem monetarne politike prema portalu Hrvatske narodne banke (2015). Niska i stabilna inflacija omogućava određivanje realnog odnosa vrijednosti dobara te lakše planiranje proizvodnje i budućih investicija. Također, u istim uvjetima, stanovništvo može lakše planirati raspodjelu dohotka za potrošnju jer imaju smanjen rizik i neizvjesnost. Ostale pojave poput visoke inflacije i deflacije mogu imati negativan utjecaj. Potrošači će odgađati kupnju dobara zbog pada opće razine cijena pa će doći do smanjenja potražnje. Iz istog razloga smanjit će se proizvodnja pa će doći do otpuštanja radnika i povećanja nezaposlenosti.

Osim održavanja stabilnosti cijena postoje i sekundarni ciljevi monetarne politike, a to su: gospodarski rast, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda. Navedeni ciljevi ne mogu biti ispunjeni ako nije realiziran primarni cilj. Monetarna politika utječe na povećanje novčane mase koja omogućava gospodarstvu povećanje investicija. To povećanje dovodi do gospodarskog rasta i povećanja broja radnika što dovodi do povećanja zaposlenosti. Povećanje zaposlenosti pridonosi poboljšanju životnog standarda.

4.2. Instrumenti monetarne politike

Kako bi se ostvarili ciljevi monetarne politike središnja banka služi se različitim instrumentima. Kroz instrumente ona može utjecati na kamatne stope i ponudu novca.

Instrumenti monetarne politike su (Borozan, 2019:206):

- Operacije na otvorenom tržištu
- Politika obvezne rezerve
- Stalno raspoložive mogućnosti
- Politika eskontne stope

4.2.1. Operacije na otvorenom tržištu

Operacije na otvorenom tržištu podrazumijevaju isključivo kupnju i prodaju imovine kao što su na primjer kratkoročne državne obveznice, blagajnički i trezorski zapisi itd.

One utječu na povećanje/smanjenje likvidnosti banke i na pad/rast kamatnih stopa kupnjom/prodajom imovine te ovise o tendencijama u gospodarstvu, odnosno ovise o inflaciji i deflaciji. „Inflacija predstavlja trajan rast opće razine cijena, a stopa inflacije stopu po kojoj cijene rastu. Situacija suprotna inflaciji je deflacija, u kojoj dolazi do pada opće razine cijena“ (Ivančević i Perc, 2017:107). Kad dođe do inflatornih tendencija središnja banka će prodavati vrijednosne papire zbog smanjenja novčane mase i rasta kamatnih stopa. U obrnutom slučaju, kad dođe do deflatornih tendencija središnja banka će kupovati vrijednosne papire zbog povećanja novčane mase i pada kamatnih stopa.

Prema HNB-u (2020) postoje dvije vrste provođenja tih operacija:

- povratne operacije
- konačne operacije

Povratne, na primjer kredit, imaju definiran rok dospijeca te istodobnu transakciju. Konačne, na primjer kupoprodaja deviza, nemaju obveze povratne prodaje/kupnje imovine i najčešće su korištene.

HNB (2020) navodi da se prema njihovoj namjeni i učestalosti mogu podijeliti na tri vrste:

- redovite
- operacije fine prilagodbe
- strukturne operacije

Na otvorenom tržištu redovite operacije imaju unaprijed određenu i poznatu učestalost, tj. imaju redovito provođenje. Operacije fine prilagodbe na otvorenom tržištu se zbog nepredviđenih fluktuacija na otvorenom tržištu provode prema potrebi. Strukturne operacije na otvorenom tržištu provode se kad je potrebno djelovanje zbog strukturnih promjena, odnosno kad se pojavi potreba za prilagodbom strukturne likvidnosti.

4.2.2. Politika obvezne rezerve

„Visina obvezne rezerve (ili pričuve) koju poslovne banke moraju imati na računu za namiru i u blagajni ili na izdvojenom računu u HNB-u je propisana određenim postotkom s obzirom na vrstu, ročnost, veličinu i povećanje depozita i drugih obveza banaka“ (Borožan, 2019:207).

Ona kontrolira ponudu novca, osigurava monetarnu stabilnost i likvidnost banke. Ako dođe do ekspanzije kod kreditnih banaka, visina stope obvezne rezerve se povećava, dok se kod recesije ona smanjuje.

Obvezne pričuve imaju osnovicu za obračun, a ona sadrži kunski i devizni dio. Kunski dio sadrži depozite, kredite, dužničke vrijednosne papire i sve ostale financijske obveze isključivo u kunama dok devizni dio isto obuhvaća sve prethodno navedene financijske obveze, ali isključivo u devizama.

4.2.3. Stalno raspoložive mogućnosti

Sukladno HNB (2020) stalno raspoložive mogućnosti posuđivanja i deponiranja omogućuju kreditnim institucijama da na vlastitu inicijativu posuđuju ili deponiraju sredstva kod Hrvatske narodne banke, uglavnom na kraju radnoga dana, uz prekonoćno dospijeće. Hrvatska narodna banka omogućuje posuđivanje sredstava putem prekonoćnoga kredita, a deponiranje sredstava putem prekonoćnog depozita. Kredit se odobrava uz određene uvjete koji obuhvaćaju propisani prihvatljiv kolateral te kamatnu stopu iznad tržišne kamatne stope (2,5%). Nasuprot tome, deponiranje sredstava kod središnje banke remunerira se po kamatnoj stopi ispod tržišne (0%). Na taj način središnje banke utvrđuju kamatni raspon unutar kojega bi se kamatne stope na novčanom tržištu trebale kretati.

4.2.4. Politika eskontne stope

Eskontna stopa predstavlja kamatnu stopu po kojoj Hrvatska narodna banka ili središnja banka odobrava kredite ostalim poslovnim bankama. Povećanjem stope dolazi do nepovoljnih uvjeta

jer središnja banka može obeshrabriti druge banke da povećavaju svoje rezerve pa dolazi do smanjenja potražnje za kreditima.

Sukladno gore navedenom može se zaključiti da svaki instrument monetarne politike ima jedinstvena obilježja, a središnja banka odlučuje na koji će način i u koje vrijeme koristiti te instrumente. Svaki instrument može se koristiti posebno ili u kombinaciji s ostalim instrumentima.

4.3. Vrste monetarne politike

Monetarna politika dijeli se na dvije politike koje provodi središnja banka. Obje utječu na ponudu novca koja zatim rezultira povećanjem ili smanjenjem dohotka i povećanjem ili smanjenjem zaposlenosti.

Monetarna politika dijeli se na (Borozan, 2019:47):

- Ekspanzivnu monetarnu politiku
- Restriktivnu monetarnu politiku

Borozan (2019) smatra da suzbijanje recesijskog jaza provodi ekspanzivna monetarna politika. Ekspanzivna monetarna politika predstavlja ekspanziju gospodarskih aktivnosti te nju provodi središnja banka. Ona povećava ponudu novca, smanjuje kamatnu stopu, što uzrokuje rast investicija, lakše uzimanje kredita, povećanje dohotka i zaposlenosti. Restriktivna monetarna politika pojavljuje se kad se postoje inflacijski pritisci. Ona smanjuje ponudu novca, povećava kamatnu stopu što uzrokuje pad investicija, smanjenje dohotka i povećanje nezaposlenosti.

Tablica 1. Monetarna i fiskalna politika: instrumenti i mjere

MONETARNA POLITIKA		FISKALNA POLITIKA
EKSPANZIVNA (reflacijska)	↓ eskontne stope ↓ stope obvezne rezerve Ekspanzivne operacije na otvorenom tržištu (kupnja obveznica)	↑G ↓T ↓t
RESTRIKTIVNA (kontraktijska, deflacijska)	↑ eskontne stope ↑ stope obvezne rezerve Restriktivne operacije na otvorenom tržištu (prodaja obveznica)	↓G ↑T ↑t

Izvor: Borozan, Đ. (2019:46) *Makroekonomija*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku

4.4. Monetarizam

Sredinom 20. stoljeća pojavljuju se prva monetaristička razmišljanja kroz radove začetnika monetarizma Milтона Friedmana. Otac suvremenog monetarizma i dobitnik Nobelove nagrade objasnio je važnost novca u gospodarstvu kao odgovor na svjetsku politiku 1950-tih godina. U tim poslijeratnim godinama država je imala značajnu ulogu intervenirajući u gospodarstvo s ciljem što brže obnove istoga. Razmatrajući problematiku toga vremena zaključio je da prečeste intervencije države uzrokuju povećanu inflaciju i narušavaju ravnotežu financijskog sustava pa takve mjere izazivaju suprotne efekte. Nasuprot tome Friedman i njegovi sljedbenici smatraju da je novčana masa na tržištu kao i brzina optjecaja novca temelj rasta gospodarstva.

Ferenčak (2003) i Benić (2004) objašnjavaju temelj monetarizma kao teoriju temeljenu na kvantitativnoj jednadžbi koja prikazuje da je novčana masa pomnožena sa brzinom optjecaja novca jednaka ukupnoj potrošnji u gospodarstvu.

$$M * V = P * Q$$

- ❖ M = količina novca u optjecaju
- ❖ V = brzina kolanja novca, odnosno broj puta koliko se jedna novčana jedinica iskoristi u kupnji dobara ili usluga
- ❖ P = prosječna cijena dobara
- ❖ Q = količina proizvedenih dobara i usluga

Na osnovu toga Friedman zaključuje da centralna banka treba prilagoditi stopu rasta novčane mase stopi rasta BDP-a na način da cijene ostanu jednake. Na primjer, ako bi porast BDP-a iznosio 3%, novčanu masu bi za isto toliko trebalo povećati. Na isti način bi trebalo omogućiti fleksibilnost kamatnih stopa da realna kamatna stopa bude uvijek na istoj vrijednosti.

Benić (2004) smatra da suprotno monetarističkim učenjima pristaše keynesijanske škole imaju bitno drugačije stavove vezane uz osiguravanje gospodarskog rasta i makroekonomske stabilnosti. Monetaristi smatraju da ciljeve mogu postići ravnotežom na tržištu novca kao preduvjetom opće ravnoteže, postavljanjem inflacije kao većeg problema nego što je nezaposlenost, smatraju da je kapitalističko gospodarstvo stabilno i ne uključuje intervenciju države u većem razmjeru te da rast agregatne potražnje ima mali utjecaj na BDP i veći utjecaj na razinu cijena. S druge pak strane keynesijanci smatraju da je tržište nesavršeno i da su nužne državne intervencije, da je glavni uzročnik rasta i pada BDP-a agregatna potražnja, da je nezaposlenost veći problem od inflacije te da se zbog neravnomjerne raspodjele dohotka, smanjene agregatne potražnje i nedostatka tržišta može pojaviti kriza.

Povijest pokazuje da keynesijanska učenja imaju manje pozitivnih učinaka od monetarističkih.

4.5. Financijske institucije i središnja banka

Maričić (2020) navodi da su prvi bankari bili zlatari koji su pokušali riješiti problem krađe, skladištenja, transportnih troškova itd. Nakon nekog vremena ljudi su počeli ostavljati novac u banci na duže razdoblje, stvorile su se rezerve te su se iz tog razvile sadašnje financijske institucije. Postoje različite financijske institucije koje imaju različitu svrhu. Međutim sve su one financijski posrednici koji usmjeravaju novac. Jedne od najbitnijih financijskih institucija su banke. Banke maksimiziraju svoju dobit kroz različite načine. Moraju pronaći klijente za koje su sigurni da mogu otplatiti određeni kredit uz visoke kamatne stope. To postižu promocijom svojih usluga, tj. ponudom svojih kredita. Kupuju imovinu, točnije vrijednosne papire koji imaju mali rizik i veće prinose. Drže manje likvidnu imovinu i nude različitu ponudu kredita. Također, najbitnija financijska institucija u ekonomiji je središnja banka. Ona ima glavnu ulogu na financijskom tržištu, odobrava kredite, usmjerava investiranja itd. Ona kontrolira količinu novca koristeći sredstva koje ima na raspolaganju. Ta sredstva banka dobiva od posuđivanja ili izdavanja depozita. Centralna ili središnja banka ima velik utjecaj na druge kreditne institucije, odnosno druge poslovne banke jer ona određuje pravila i koristi se monetarnom politikom koja svojim instrumentima mijenja kamatne stope, ponudu novca i raspoloživost kredita.

Prema portalu HNB (2020) Hrvatska narodna banka ima sjedište u gradu Zagrebu, glavnom gradu Republike Hrvatske. Provodi monetarnu i deviznu politiku, a njeni ciljevi su sukladni ciljevima svake središnje banke: postizanje stabilnosti cijena (kao glavni cilj), gospodarski rast, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda. Također, ona vrši nadzor ostalih banaka i osigurava stabilnost platnog prometa, izdaje novčanice i kovanice. Hrvatska narodna banka usklađuje svoju monetarnu politiku sa Europskom središnjom bankom. Europska središnja banka je banka Europske unije, točnije banka 19 država koje imaju službenu valutu euro. Ona je smještena u Njemačkoj u gradu Frankfurtu na Majni. Ima iste ciljeve i zadaće kao i Hrvatska narodna banka, a njene odluke donosi Upravno vijeće.

5. Uvođenje eura u RH

Portal Hrvatski sabor (2022) navodi da je Republika Hrvatska 30. lipnja 2011. godine završila pregovore o pristupanju Europskoj uniji te je 22. siječnja 2012. godine održan referendum o pristupanju. Temeljem rezultata tog referenduma građani su nedvojbeno odlučili da Republika Hrvatska pristupi Europskoj Uniji i samim tim prihvati sva ispregovarana poglavlja i zakonske odredbe u skladu s tim. Prema portalu Vlada Republike Hrvatske (2022) jedan od ciljeva je bio i pristup euro području koji je započeo primanjem Republike Hrvatske u europski tečajni mehanizam (ERM II) u srpnju 2020. godine, na temelju zadovoljavanja svih preduvjeta i podnesenog zahtjeva. Nakon očekivanog perioda od 2 do 3 godine Europska komisija je zaključila da Republika Hrvatska ispunjava sve uvjete za ulazak u euro područje i očekuje se potvrda datuma 1. siječnja 2023. godine kada bi Republika Hrvatska uvela euro kao službeno sredstvo plaćanja, što je nedvojbeno zahtjevan i složen proces. Sukladno tome, donesen je Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj s ciljem određenja uloga glavnih dionika u čitavom procesu. Zakon je objavljen u Narodnim novinama (NN 57/22) i slovi kao krovni Zakon odnosno čvrsto uporište kojim se uređuju svi predstojeći procesi od pripremnih aktivnosti pa sve do konačne primjene eura kao nove službene valute u Republici Hrvatskoj.

5.1. Zakonski okvir

Kako navodi portal RRIF (2022) sukladno objavi Zakona u Narodnim novinama (NN 57/22) u sklopu zakonskog okvira definirani su pojmovi i načela, pravila za preračunavanje, predopskrbu, zamjenu novca te dvojni optjecaj i dvojno iskazivanje. Utvrđene su obveze financijskih institucija prema potrošačima i klijentima u smislu obavještanja o nadolazećem procesu. Poslovnim subjektima određen je način izrade financijskih planova i vođenja poslovnih knjiga. Propisan je način nadzora provođenja Zakona.

5.1.1. Pojmovi

U Zakonu o uvođenju eura pobrojani su mnogi pojmovi vezani uz uvođenje eura, a ovdje ćemo izdvojiti samo neke prema Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22).

Pojam poslovni subjekt se odnosi na fizičke ili pravne osobe koje ostvaruju svoj dohodak sudjelujući u poslovima proizvodnje, prodaje robe ili pružanja usluga. Pojam uključuje stečajne ili likvidacijske mase, zaklade, fondove sa sjedištem u Republici Hrvatskoj te neprofitne

organizacije koje nisu proračunski ili izvanproračunski korisnici te podružnice, predstavništva, poslovne jedinice stranih poslovnih subjekata. Taj pojam obuhvaća i trgovačka društva u državnom vlasništvu ili u vlasništvu jedinica lokalne samouprave i društva čiji su osnivačeli navedena društva.

Pojam tijelo javne vlasti je pojam kojeg predstavljaju jedinice lokalne vlasti te korisnici unutar i izvan proračuna.

Pojam pravni instrument je pojam koji uključuje zakonske propise i pravne norme, sudske odluke, instrumente koji služe kao sredstvo plaćanja, a koji ne ubrajaju gotovi novac i druge instrumente koji posjeduju pravni učinak.

5.1.2. Načela

U Zakonu o uvođenju eura objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) utvrđena su osnovna načela na kojima se isti temelji.

Načelo zaštite potrošača propisuje obvezu informiranosti potrošača o zamjeni novčanica i kovanica te o postupku dvojnog iskazivanja cijena kako bi potrošač bio u istom ili boljem financijskom položaju nakon uvođenja eura. Načelo zaštite potrošača štiti potrošača od nepovoljnih financijskih situacija i to na način da propisuje preračunavanje uz upotrebu fiksnog tečaja konverzije.

Načelo zabrane neopravdanog podizanja cijena određuje zabranu financijskim institucijama i drugim subjektima koji pružaju financijske usluge da zbog uvođenja eura povećaju cijenu roba i usluga ako za to ne postoji valjani razlog.

Načelo neprekidnosti pravnih instrumenata. U skladu sa Zakonom nije dopušteno raskidanje valjanog ugovora ili mijenjanje pojedinih ugovornih odredbi kod promjene službene valute između dvije ugovorne strane. Na temelju tog načela zadužnica, mjenica i drugi pravni instrumenti ostaju na snazi i nije ih potrebno mijenjati, odnosno donositi nove, sadržajno iste. To se odnosi i na komercijalne ugovore, ugovore s tijelima javne vlasti, ugovore o radu te druge takve akte.

Načelo učinkovitosti i ekonomičnosti određuje da se sve aktivnosti vezane uz provođenje ovih zakonskih odredbi maksimalno pojednostave i to uz što manje troškove.

Načelo transparentnosti određuje da svi subjekti koji participiraju u provedbi Zakona budu adekvatno obaviješteni.

5.1.3. Preračunavanje

U Zakonu o uvođenju eura prema Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) uređena su opća pravila za preračunavanje koja se primjenjuju horizontalno. Od dana uvođenja eura kao službene valute u Republiku Hrvatsku iznosi navedeni u kunama u pravnim instrumentima smatrat će se iznosima u eurima primjermom fiksnog tečaja konverzije.

Preračunavanje će se izvršavati na način da se iznosi podijele iznosom fiksnog tečaja konverzije (1 EUR = 7,53450 HRK) te se dobiveni iznos zaokruži na dvije decimale primjenom standardnih matematički pravila zaokruživanja na temelju vrijednosti treće decimale.

Kod preračunavanja iznosa manjih od sedam lipa dobije se iznos od nula eura. U tim slučajevima Zakon predviđa da dugovanja i potraživanja takvih iznosa prestaju odnosno otpisuju se po Zakonu. Iznimno ako se takvi iznosi odnose na jedinične cijene nekog dobra ili usluge i množenjem sa količinom iste daju konačan iznos veći od nule, dozvoljeno je da se takve jedinične cijene zaokružuju i prikazuju na četiri decimale.

5.1.4. Direktna i posredna predopskrba

Sukladno Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) predopskrba gotovim novcem podrazumijeva direktnu opskrbu kreditnih institucija novčanicama i kovanicama eura od strane Hrvatske narodne banke. Banke trebaju opskrbiti vladu, predsjednika i sabor Republike Hrvatske, poslovne subjekte, kreditne i štedne institucije, financijske institucije i dr. Banke trebaju početi sa predopskrbom novčanica najranije 4 mjeseca, a predopskrbom kovanica najranije tri mjeseca prije dana uvođenja eura.

Predopskrba za mikro poslovne subjekte predstavlja pojednostavljenu posrednu predopskrbu gotovim novcem koja će započeti najranije 5 dana prije dana uvođenja eura u ukupnom iznosu od 10.000 eura. Mikro poslovni subjekti pri tome moraju potpisati izjavu da tim novcem neće raspolagati prije dana uvođenja eura.

U kreditnoj instituciji, točnije banci, poslovnicu HP-a (pošti RH) i financijskoj agenciji mogu se nabaviti početni paketi euro kovanica jedan mjesec prije dana uvođenja eura. Predopskrba je nužna kako bi svi navedeni subjekti, od dana uvođenja eura, mogli građanima i drugim poslovnim subjektima pružiti uslugu zamjene kune za euro u potrebnom obujmu budući da Zakon nalaže da se tog dana svi iznosi vraćaju u eurima.

5.1.5. Zamjena novca

Sukladno Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) u godini nakon uvođenja eura potrošači mogu zamijeniti svoje novčanice i kovanice u kunama za druge novčanice i kovanice u eurima u kreditnim i financijskim institucijama i pošti RH, a da pritom pri zamjeni ne plaćaju naknadu. Nakon tog perioda ista zamjena će biti moguća samo u centralnoj banci. Kovanice će se moći zamijeniti samo u periodu od 3 godine od dana uvođenja eura, dok će novčanice imati neograničeno vrijeme za zamjenu.

5.1.6. Dvojni optjecaj i dvojno iskazivanje

Sukladno Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) dvojni optjecaj odnosno istodobno korištenje i kune i eura u gotovinskom prometu kao službene valute trajat će četrnaest dana, od dana uvođenja eura u 00:00 sati do četrnaestog dana u 24:00 sati. U skladu s tim, poslovni subjekt dobiva obvezu da potrošaču koji plaća u kunama, vrati ostatak novčanica i kovanica u eurima. Međutim, u iznimnim situacijama, ako postoji objektivan razlog, ostatak iznosa može vratiti u kunama i eurima ili samo kunama.

Dvojno iskazivanje odnosi se na istodobno iskazivanje cijena robe i usluga u kunama i u eurima uz primjenu fiksnog tečaja konverzije zaokruženih sukladno ranije navedenim pravilima. Dvojno iskazivanje cijena obvezno je isključivo u odnosu prema potrošačima u Republici Hrvatskoj. Međusobni odnosi poslovnih subjekata i drugih institucija, nemaju zakonsku obvezu dvojnog iskazivanja, ali se ono može dobrovoljno provoditi. Vijeće za ekonomske i financijske poslove EU-a (Ecofin) donijelo je konačne dokumente kojima se propisuje ulazak Republike Hrvatske u europodručje. U skladu s tim obveza dvojnog iskazivanja započinje 5. rujna 2022. godine i završava 31. prosinca 2023. godine. Istim odlukama potvrđena je i stopa konverzije kune u euro po središnjem paritetu $1 \text{ euro} = 7,53450 \text{ kuna}$ koji je jednak tečaju pri ulasku RH u ERM II. Ispostavljeni računi krajnjim korisnicima, odnosno potrošačima moraju sadržavati ukupan iznos izražen u obje valute uz prikaz fiksnog tečaja konverzije. Nadalje, na isplatnim listama plaće, naknada, otpremnina i drugih primanja, isplatitelj je dužan dvojno iskazati ukupne iznose isplaćene na račun radnika. Iznosi na ovrhama bez obzira tko ih je donio morati će se iskazati dvojno.

5.1.7. Obavijesti potrošačima i klijentima

Sukladno Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) obveza obavještavanja potrošača i klijenata od strane klijenata kreditnih institucija, kreditnih unija, institucija za platni promet i institucija za elektronički novac te pružatelja financijskih usluga propisana je sadržajem i rokovima ovisno o vrsti obavijesti i institucije koja izdaje istu.

Kreditne institucije, kreditne unije, institucije za platni promet i institucije za elektronički novac u obvezi su klijentima poslati obavijesti o najavi predstojećeg preračunavanja sa opisom pravila i obavijest o eventualnom zatvaranju računa u euru koji gubi dosadašnju funkciju. Ta obveza propisuje slanje tri mjeseca prije dana uvođenja eura. Nadalje, potrebno je poslati individualne obavijesti potrošačima koji su korisnici kredita u kuni ili euru uz valutnu klauzulu ili vlasnici ugovora o depozitu. Obavijesti moraju sadržavati informacije o preračunavanju, kamatnim stopama i otplatnom planu. Obavijesti se moraju poslati najkasnije dva tjedna prije dana uvođenja eura. Dva tjedna nakon dana uvođenja eura individualne obavijesti treba poslati klijentima koji nisu potrošači, a korisnici su kredita u kunama ili eurima uz valutnu klauzulu ili su vlasnici oročenih depozita. Takve obavijesti moraju također sadržavati informacije o preračunavanju, kamatnim stopama, otplatnom planu te eventualnim promjenama parametara. Pružatelji financijskih usluga dužni su klijentima poslati obavijest najkasnije tri mjeseca prije dana uvođenja eura te ih izvijestiti o postupku, uvjetima preračunavanja sukladno kategoriji članova ili klijenata. Individualne obavijesti o stanju računa i eventualnim izmjenama u poslovanju navedene institucije su dužne poslati najkasnije trideset dana prije dana uvođenja eura.

5.1.8. Financijski planovi i poslovne knjige

Financijski dokumenti, koji se odnose na godinu u kojoj će euro već biti službena valuta, iskazani su u eurima prema Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22).

Evidencija događaja u poslovnim knjigama, nakon uvođenja eura, provodi se u eurima. Svi iznosi koji u prethodnim razdobljima bili proknjiženi u kunama moraju se preračunati u eure uz primjenu fiksnog tečaja konverzije zaokruženo sukladno ranije navedenim pravilima.

Poduzetnici kojima je poslovna godina jednaka kalendarskoj godini svoje godišnje izvještaje za godinu koja prethodi danu uvođenja eura sastavljat će u kunama, a oni čija je poslovna godina različita od kalendarske svoje će izvještaje sastavljati u eurima za onu godinu koja završava u godini koja slijedi od dana uvođenja eura.

5.1.9. Nadzor

Sukladno Zakonu objavljenom u Narodnim novinama (NN 57/22) tijela određena za nadzor i provođenje Zakona djelovati će po načelu oportuniteta koje određuje kako neće izdati prekršajni nalog ni optužni prijedlog, niti naplatiti kaznu zbog napravljenog prvog prekršaja ako nadzirani subjekt ukloni pogreške i nadopuni nedostatke za vrijeme nadzora ili se obveže da će iste ukloniti i nadopuniti u određenom vremenskom razdoblju.

5.2. Posljedice uvođenja eura

Tijekom proširenja euro područja mnoge su se zemlje suočile sa pozitivnim i negativnim posljedicama uvođenja eura kao službene valute. Iako su često bila glasnija negativna mišljenja i predviđanja prije provođenja tih procesa kasnije analize su istakle znatno više benefita nego štetnih posljedica. U nastavku su objašnjene neke od pojava.

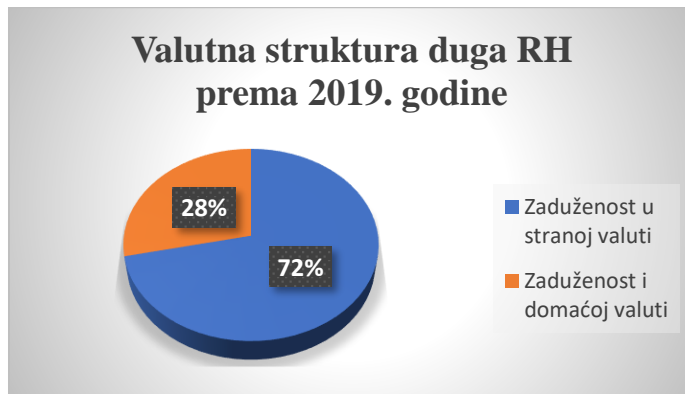
5.2.1. Prednosti

Olivari (2020) navodi slijedeće prednosti:

- ❖ uklanjanje valutnog rizika u gospodarstvu
- ❖ povoljniji pristup novcu na inozemnom financijskom tržištu
- ❖ niži transakcijski troškovi
- ❖ unapređenje međunarodne razmjene i izravnih stranih ulaganja
- ❖ pristup mehanizmima financijske pomoći u euro području

Izloženost valutnom riziku imaju sva nacionalna gospodarstva kod kojih je zaduženost gospodarskih subjekata vezana uz stranu valutu.

Grafikon 1. Valutna struktura duga RH 2019. godine

Izvor: izrada autorice prema Eurostat (2020)

Grafikon 1. prikazuje valutnu strukturu duga Republike Hrvatske iz koje se nedvojbeno može zaključiti da je Hrvatska među zemljama koje imaju visok valutni rizik. Takav visoki valutni rizik postojat će sve dok Hrvatska ne bude postala članica euro područja. Nakon tog procesa ne postoji više mogućnost pojave deprecijacije domaće valute u odnosu na stranu valutu te neće porasti ni dug ni otplata istoga. Te pojave bi dovele do negativnih fluktuacija u gospodarstvu što bi uzrokovalo smanjenje gospodarskog rasta. Ipak, nije sav dug u stranoj valuti u eurima nego postoji dio duga koji je ugovoren u američkim dolarima pa djelomični valutni rizik postoji, ali je on značajno manji pretpostavljajući da veličina i snaga gospodarstava zemalja članica euro područja ne bi trebala dozvoliti snažne promjene u vrijednostima eura prema dolaru.

Pristup euro području i uvođenje eura kao službene valute pozitivno će se odraziti na poslovanje domaćih poduzeća iz razloga što bi pristup europskom financijskom tržištu trebao biti jednostavniji budući da će izostati preračunavanja i valutni rizik, a sami financijski plasmani bi trebali biti jeftiniji. Da su ta očekivanja realna govori i činjenica da je jedna od vodećih svjetskih agencija za procjenu kreditne sposobnosti *Moody*, nakon odluke Europske komisije o ispunjenju svih uvjeta Republike Hrvatske za ulazak u euro područje, koja je donesena gotovo sedam mjeseci prije samog formalnog ulaska, podigla kreditni rejting Republike Hrvatske na povijesno visoku razinu, što znači upravo povoljnije i jednostavnije zaduživanje kako javnog tako i privatnog sektora. U takvim će uvjetima porasti konkurentnost na inozemnom i domaćem tržištu.

Transakcijski odnosno mjenjački troškovi u potpunosti nestaju u onom trenutku kada se u hrvatski platni promet uvede euro kao službena valuta. Mjenjački trošak je trošak zamjene dvije valute u bankama ili mjenjačnicama koje pritom naplaćuju naknadu. U ovim troškovima su i transakcije elektroničkog novca i kartično poslovanje. Liberalizacijom odnosa, države u

monetarnoj uniji povećavaju proizvodne resurse i njihovu dostupnost te posljedično smanjuju konkurentnost i cijenu, a povećavaju produktivnost.

Pristupom monetarnoj uniji Republika Hrvatska može pristupiti i ESM-u, tj. Europskom mehanizmu za stabilizaciju. Osnovna namjena europskog mehanizma je da pomogne svakoj zemlji kod koje se javlja financijska nestabilnost i nemogućnost da sama riješi takav problem. Također, osim osnovne namjene pružanja financijske pomoći, Europski mehanizam za stabilnost pridonosi svakoj zemlji na način da poboljšava i stabilizira njeno gospodarstvo. To možemo vidjeti iz primjera epidemije Covid-19 te ratnih zbivanja na području Europe.

5.2.2. Nedostatci

Olivari (2020) navodi slijedeće nedostatke uvođenja eura:

- prestanak suvereniteta u monetarnoj politici
- rast razine cijena
- jednokratni troškovi zamjene
- jednokratni troškovi pristupanja Hrvatske narodne banke euro području

Iako mnogi iz raznih neopravdanih, često emotivnih, razloga gledaju na gubitak suvereniteta u monetarnoj politici nije teško realno sagledati činjenicu da Hrvatska narodna banka kao takva zbog prisutnosti na europskom tržištu i zbog korištenja sredstava raznih europskih fondova koji diktiraju mnoga pravila, ne može voditi značajno različitu politiku od politike Europske centralne banke. To u principu ne bi dovelo do boljitka, pa samim time ovaj nedostatak ne bi trebao biti previše bitan budući da je i sada monetarna politika na istom putu kao i politika ECB-a. Činjenica je da provođenje mjera zajedničke monetarne politike ne odgovara uvijek i u potpunosti svim zemljama članicama, ali u tim slučajevima ECB dozvoljava određene prilagodbe monetarnih mjera i instrumenata kako bi sukladno specifičnosti u određenoj zemlji u konačnici dovele do iskorištavanja punog potencijala gospodarstva i omogućile kvalitetni ekonomski rast.

Porast cijena koji se događa zbog uvođenja eura najčešće je jednokratni i vrlo mali. To potvrđuju podaci iz Slovenije gdje se dogodio upravo takav efekt. Kao razlozi povećanja cijena spominju se troškovi konverzije (promjene cjenika i troškovi izmjena informatičkih sustava) i zaokruživanje cijena na više iznose radi lakšeg poslovanja ili promidžbe. Takve neznatne promjene u cijeni su zapravo zanemarive za potrošače pa poduzeća to koriste za malu korekciju svojih cijena sa ciljem ostvarivanja većeg profita. Može se očekivati da primjenom fiksnog tečaja konverzije sadašnje zaokružene cijene budu neznatno povećane zbog želje poduzetnika

da cijene i dalje ostanu zaokružene. Na primjer, ako cijena neke robe ili usluge sada iznosi 60 kuna, pretvorbom takve cijene dijeljenjem sa fiksnim tečajem konverzije od 7,53450 dobije se cijena od 7,96 eura, pa je opravdano za očekivati da će ista biti zaokružena na 8 eura.

Jednokratni troškovi konverzije svode se na određene nužne postupke koji prema procjeni HNB-a iznose oko 0.5% BDP-a. Prema (Olivari, 2020:61, Vlada RH, HNB, 2018) to su:

- izrada novčanica i kovanica eura
- distribucija euro efektivnog novca
- povlačenje kunskog efektivnog novca
- prilagodbe u prometu gotovim novcem (prilagodbe bankomata)
- prilagodbe informatičkih sustava te računovodstvenih i sustava za izvještavanje za poslovne subjekte
- pravne prilagodbe
- informacijske kampanje i edukacija zaposlenika

Jednokratni troškovi pristupanja Hrvatske narodne banke euro području odnose se na uplate sredstava preostalog dijela temeljnog kapitala, uplate međunarodnih pričuva, uplate rezervacija i troška pristupanja ESM-u. Prema dostupnim podacima HNB-a taj iznos se kreće oko milijardu eura, od toga se cca. 40% odnosi na trošak pristupanja ESM-u kroz slijedećih pet godina. Iako se čini da se radi o relativno velikom novcu prema Šonji (2019) taj trošak predstavlja ulog u makroekonomsku stabilnost i likvidnost u kriznim vremenima.

6. Rasprava

Nakon gotovo devet godina od ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, uz vrlo stroge kriterije, konačno su ispunjeni svi uvjeti za ulazak Hrvatske u euro područje. Unatoč podijeljenosti mišljenja hrvatskih građana i struke taj proces nezaustavljivo napreduje prema konačnom cilju. U tom kontekstu su zakonodavna tijela Republike Hrvatske donijela potrebne zakone i odredbe. Osnovni zakon koji regulira predstojeće procese je Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republiku Hrvatsku. Navedeni Zakon definira pojmove i načela kojima će se voditi svi sudionici u njegovoj provedbi. Zakon tako određuje pravila preračunavanja primjenom fiksnog tečaja konverzije koji je utvrđen posljednjom odlukom Vijeća za ekonomske i financijske poslove EU-a, uz primjenu uobičajenih matematičkih pravila zaokruživanja. Nadalje, regulira se način direktne i posredne predopskrbe gotovim novcem određenih skupina kojima je isti neophodan za redovno poslovanje. Točno je definirana uloga Hrvatske narodne banke i komercijalnih banaka u tom procesu. Vremenski termini zamjene novca, dvojnog optjecaja i dvojnog iskazivanja određeni su sukladno preporukama Europske centralne banke, a na temelju iskustava drugih zemalja. Navedeno propisuje obvezno dvojno iskazivanje od 5. rujna 2022. godine i orijentirano je isključivo prema krajnjim potrošačima, odnosno građanima, dok poslovni subjekti nemaju takvu obvezu u međusobnim odnosima. Dvojni optjecaj je propisan u periodu od 1. siječnja do 14. siječnja 2023. godine, a zamjena novca će biti moguća u godini uvođenja eura bez naknade, a nakon tog perioda će biti moguća isključivo uz naknadu. Financijske institucije obvezne su obavijestiti svoje potrošače i klijente o trenutnim stanjima njihovih računa u obje valute te objasniti način na koji će se konverzija na tim računima izvršiti. Poslovnim su subjektima propisana pravila koja određuju način podnošenja izvješća u prethodnim i prelaznim periodima, način vođenja poslovnih knjiga i način izrade financijskih planova za buduće razdoblje. Nadzorne aktivnosti pri provjeri provođenja Zakona trebaju biti sukladne načelu oportuniteta koje govori o tome da nadzirani subjekti imaju mogućnost ispravljanja nedostataka u kratkom vremenskom razdoblju prije nego što budu kažnjeni.

Unatoč mnogim, a čini se neutemeljenim stavovima euroskeptika analitičari su u značajnoj mjeri istakli mnoge prednosti ulaska u euro područje nasuprot realnim nedostacima. Očekivane posljedice ulaska u euro područje najviše se ističu u gospodarstvu i ulasku u europske mehanizme financijske pomoći. Očekuje se smanjenje transakcijskih troškova u poslovanju sa drugim članicama euro područja. Obzirom na činjenicu da je gospodarstvo Republike Hrvatske

značajno prisutno u navedenim državama to predstavlja značajnu uštedu. U poziciji gdje gospodarstva imaju istu službenu valutu daleko je jednostavnije usporediti vrijednosti te na taj način unaprijediti međunarodnu razmjenu i izravna ulaganja. Nadalje, slijedi značajan pad valutnog rizika zbog činjenice da je Republika Hrvatska značajno zadužena u eurima pa se takva zaduženost neće povećavati uslijed deprecijacije domaće valute kako je to bilo do sada. Temeljem navedenoga pristup financijskim tržištima bi trebao biti jednostavniji i povoljniji, a kreditni rejting bi se trebao kretati prema boljim razinama. Takve pojave u svakom slučaju dovode to povoljnijeg gospodarskog okruženja pa će to rezultirati gospodarskim rastom. S aspekta građanstva može se istaknuti izostanak mjenjačkih poslova, a samim time i manjih troškova. To se odnosi i na kartična i elektronička plaćanja.

Nedostatke ovog procesa u početku najčešće ističu suverenisti koji često nerealnim i emotivnim stavovima daju veliki značaj nacionalnoj valuti odnosno gubljenju iste što sa ekonomskog stajališta nije opravdano. Pojavljuje se strah od porasta cijena zbog zaokruživanja u novoj valuti koji također nije previše opravdan jer iskustva drugih zemalja govore o vrlo malim promjenama u tom smislu. Ulazak Republike Hrvatske u euro područje je specifično jer se događa u vrijeme nekoliko kriza koje su uzrokovale visoke stope inflacije pa je zaokruživanje cijena beznačajno u usporedbi s promjenama cijena koje se događaju svakodnevno. Postoje i realni nedostaci poput troška izrade novčanica i kovanica, troška distribucije i povlačenja novca, troška prilagodbe informatičkih sustava i sl. Značajne nedostatke predstavljaju i jednokratni troškovi pristupanja koji se odnose na uplate temeljnog kapitala, pričuva i rezervacija. Ipak, navedeni nedostaci su osjetno manje značajni od svih prednosti koje nam donosi ulazak u euro područje u kratkoročnom i dugoročnom razdoblju.

7. Zaključak

Temeljem svega navedenoga, može se zaključiti da su teorijske postavke opravdane prikazujući važnost novca u svakodnevnom životu, ulogu monetarne politike u određenju učinkovitosti ukupne makroekonomske politike te učinkovitosti instrumenata u postizanju stabilnosti kao osnovnog cilja iste. Uloga središnje banke je u svakom slučaju ključna i obzirom da je Republika Hrvatska na pragu ulaska u euro područje politika Hrvatske narodne banke mora pronaći način da se uskladi sa politikom Europske središnje banke. Iz osvrta na zakonski okvir uvođenja eura kao službene valute može se zaključiti da je pred nama u kratkom roku vrlo opsežan i složen proces koji zahtjeva angažman svih dionika gospodarskih aktivnosti sa ciljem da stanovništvo, odnosno potrošači, na najbezbolniji način prođu kroz tu transformaciju. Cilj tog procesa je potpuna zaštita potrošača i izbjegavanje osjećaja oštećenosti u bilo kojem pogledu i to na način da se to izvede što je jednostavnije moguće. Kratkom analizom može se zaključiti da će prednosti značajno nadvladati nedostatke u procesu uvođenja eura.

Literatura

1. Benić, Đ. (2004). *Osnove ekonomije*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Borožan, Đ. (2019). *Makroekonomija*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
3. Ferenčak, I. (2003). *Počela ekonomike - 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
4. Hrvatska enciklopedija (n.d.). Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr> [pristupljeno: 18.05.2022.].
5. Hrvatska narodna banka (2015). Monetarna politika. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika> [pristupljeno: 02.05.2022.].
6. Hrvatska narodna banka (2015). Novac. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/novac> [pristupljeno: 02.05.2022.].
7. Ivančević, T., Perec, K. (2017). *Osnove ekonomije*. Zagreb: Visoka poslovna škola Zagreb.
8. Ivanković, S. (2017). Dostupno na: <https://mozaik-knjiga.hr/moj-planet-lipanj> [pristupljeno: 02.06.2022.].
9. Marcus, S. (2017). Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/biznis/u-javnoj-raspravi-novi-zakon-o-elektronickom-novcu-1213756> [pristupljeno: 02.06.2022.].
10. Maričić, Z. (2020). *Novac i Bankarstvo*. [Online] Knin: Veleučilište Marko Marulić. Dostupno na: <https://www.veleknin.hr> [pristupljeno: 10.06.2022.].
11. Narodne novine (2022). Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj (NN 57/22). Dostupno na: <https://www.nn.hr> [pristupljeno: 10.06.2022.].
12. Novosti.hr (2019). Dostupno na: <https://novosti.hr/na-danasnji-dan-hrvatska-zamijenila-dinar-kunom> [pristupljeno: 02.06.2022.].
13. Oliveri, Š. (2020). *Uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj*. [Online] Varaždin: Sveučilište Sjever. Dostupno na: <https://repozitorij.unin.hr/> [pristupljeno: 18.06.2022.].
14. RRIF hr (2022). Dostupno na: <https://www.rrif.hr> [pristupljeno: 25.06.2022.].
15. Sve o arheologiji (2020). Prvi kovani novac. Dostupno na: <https://sveoarheologiji.com/kada-i-gde-je-nastao-prvi-kovani-novac> [pristupljeno: 02.06.2022.].
16. Šonje, V. (2019). *Euro u Hrvatskoj: za i protiv*. Zagreb: Arhivanalitika d.o.o.
17. Vlada RH (n.d.). Dostupno na: <https://www.vlada.hr> [pristupljeno: 27.06.2022.].

Popis slika, tablica i grafikona

Slika 1. Oblici novca kroz povijest	6
Tablica 1. Monetarna i fiskalna politika: instrumenti i mjere	11
Grafikon 1. Valutna struktura duga RH 2019. godine	20